

BOK

ANNE STENERSEN

Al-Qaida in Afghanistan

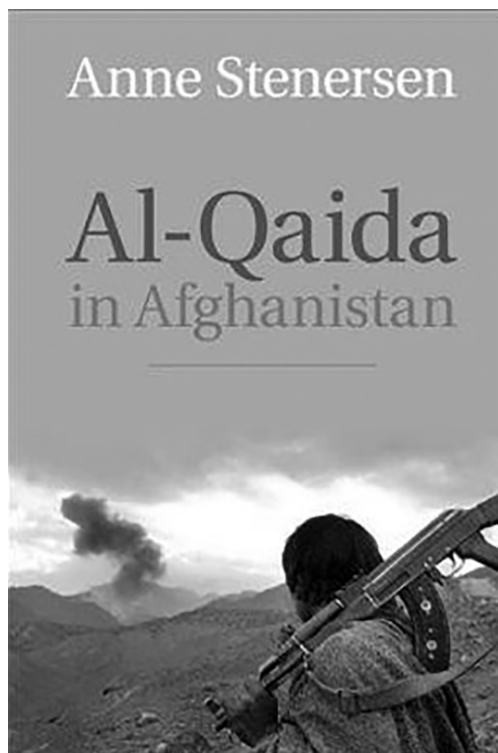
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2017

ANMELDT AV Kristian Berg Harpviken

Anne Stenersen har skrevet en bok som er like grundig som den er spennende. Hennes systematiske gjennomgang av hvordan al-Qaida opererte i og fra Afghanistan i perioden 1988 til 2001 fyller et hull i litteraturen, og boka vil utvilsomt bli et referanseverk.

Stenersen tilbyr en historisk detaljert gjennomgang av al-Qaidas utvikling i en 15-årsperiode fra 1988 til 11. september-angrepene i USA. Mye av materialet er nytt, og gir grunnlag for nyanserte analyser av al-Qaidas utvikling. Boka er delvis basert på Stenersens doktoravhandling fra 2012, «Brothers in Jihad: Explaining the relationship between al-Qaida and the Taliban, 1996–2001». I boka har hun snevret inn, satt al-Qaida entydig i fokus, og dratt inn mange nye kilder og ferske analyser.

Metodisk er dette solid. Stenersen er seniorforsker ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), der hun er tilknyttet TERRA-miljøet, som har utmerket seg i internasjonal terrorismeforskning, blant annet gjennom kompetanse i ikke-vestlige språk og bruk av digitale kilder. Stenersen bruker skriftlige kilder på arabisk, farsi (og dari), pashto, så vel som russisk, et fortrinn som hun undersejler i introduksjonen, der metode og kildetilfang diskuteres. Det samme kan sies om hennes systematiske bruk av triangulering – både mellom uavhengige skriftlige beretninger (som er hovedkilden), og på tvers av forskjellige kilde typer. Bokas rolle som referanse styrkes ytterligere av at forfatter er tydelig der hun har bare én kilde, eller er usikker av andre grunner.

«Det er et annerledes bilde av al-Qaida som skapes.»

Stenersens analyse av al-Qaidas målsettinger er originale. Osama bin Laden hadde som overordnet målsetting å drive frem regimeendringer, og dermed etablere «islamsk styresett» i hele den islamske verden, i første rekke i Midtøsten. Over tid ble bin Laden sikrere og sikrere på at dette forutsatte at man brøt alliansen mellom regimene og USA som beskytter. Forholdet til Taliban må forstås både ut fra al-Qaidas mål om å være en ledestjerne for revolusjonære bevegelser i islamske land, der de kunne smykke seg med støtte til Talibans islamske stat, og, rent pragmatisk, ut fra behovet for å kunne operere fritt. Det Stenersen viser er at selv om den overordnede målsettingen ligger fast, så endres al-Qaidas strategi i takt med hva ledelsen oppfatter som mulig.

Teologien er en av mange faktorer som

definerer dette mulighetsrommet. Stenersen viser hvordan bin Laden, og al-Qaida, valgte å holde seg nøytrale i den afghanske borgerkrigen (1992–1996) som fulgte Najibullah-regimets fall, fordi en slik avgrenset innbyrdesstrid (til og med mellom partier som al-Qaida hadde relasjoner til) ikke kvalifiserte til jihad. Også etter 1996, da Taliban hadde tatt kontroll over Kabul og store deler av landet, så var det teologisk utfordrende for al-Qaida-ledelsen å legitimere at man engasjerte seg på Talibans side mot tidligere allierte som Ahmad Shah Massoud, på tross av at man begrunnet dette med støtten han fikk fra vestlige makter.

Beskrivelsen av den afghanske borgerkrigsperioden (1992–1996), og kartleggingen av al-Qaidas vedvarende nærvær i Afghanistan gjennom hele denne perioden, er et av bokas mange unike bidrag. I denne perioden befant bin Laden og store deler av organisasjonen seg i Sudan, der han utvidet organisasjonen og ga støtte til lokale grupper. Deler av nettverket forble i Afghanistan, der de holdt en lav profil. Al-Qaida ønsket ikke være en del av borgerkrigen, men de opprettholdt baser og treningsleirer. Samtidig la aktørene i borgerkrigen betydelig press på al-Qaida, blant annet for å ta over våpen og ammunisjon. Organisasjonen var mer opptatt av konflikten i Tadsjikistan, som de oppfattet som både legitim og lovende, og de fikk sendt en god del av sine militære forsyninger dit.

Det var ikke Taliban, men lokale makthavere i Jalalabad-området, som brakte bin Laden tilbake til Afghanistan i 1996, da sudanske myndigheter hadde gitt etter for presset fra USA og bedt ham reise. Da Taliban tok over makten i området, lå al-Qaida lavt. God kontakt med enkelte som sluttet seg til al-Qaida, ikke minst Haqqani-nettverket i Khost-regionen lenger vest, ga en viss beskyttelse. Det var først våren 1997, et drøyt halvår etter at Taliban tok makten i Kabul, at bin Laden

først møtte Taliban-lederen mulla Omar. Beskrivelsene av det spente forholdet mellom de to er både nyansert og spennende. Bin Laden forsto at han måtte unngå å utfordre mulla Omars autoritet direkte, og at medieutspill der han tok æren for terrorangrep, spesielt rettet mot USA, var uønsket fra Talibans side. Men med sterk støtte fra religiøse ledere som sto Taliban nær, og økende popularitet (særlig etter terrorangrepene i 1998), satt Taliban-lederen med en forpliktelse som skulle få store følger.

Boka går frem til 11. september 2001, men gir likevel viktige innsikter i terrorangrepene den dagen. En ting er at drapet på Ahmad Shah Massoud den 9. september viser seg å ha vært utført for å styrke Talibans situasjon på den afghanske slagmarken, heller enn forberedelse til angrepene i USA. Like interessant er beretningen om hva bin Laden trodde at angrepene ville føre til. I et brev til mulla Omar, tre uker etter angrepet (og fire dager før 7. oktober, da USA startet angrepet på Afghanistan), sier bin Laden at det mest sannsynlige er at USA ikke responderer militært, og at om de gjør det, så vil det svekke landets internasjonale prestisje. Et mindre sannsynlig alternativ, skriver bin Laden i brevet, er at USA vil gå til angrep, men lide samme skjebne som Sovjetunionen gjorde i Afghanistan, med intern fragmentering og isolering som resultat.

Det er et annerledes bilde som skapes av al-Qaida gjennom Stenersens bok. Hun presenterer en organisasjon som er dynamisk og tilpasningsdyktig, men som også er byråkratisk, systematisk og hierarkisk. Et eksempel på dette er den store vekten på seleksjon, trening og testing av nye medlemmer. Selv om virkningene av al-Qaidas virksomhet har vært globale, så viser Stenersen også at det til syvende og sist ikke dreier seg om Talibans posisjon i Afghanistan eller om USAs stabilitet, men om den politiske utviklingen i Midtøsten.